

Írta: Máté Csabáné és Zákány Gyuláné

Az óvoda védőszárnya

Még a kislány óvodába kerülése előtt felkeresett az idős nagymama. Kérte unokája állami gondozásba vételét.

1993 augusztusában tett látogatásunk megdöbbentő és emlékezetes volt. A ház, ahol élnek, az idős anyai nagyszülőké. A nagypapa 82 éves, igen nehezen mozog, a nagy-'mama 70 éves, beteges, törekeny asszony.

A ház nagyon kicsi, a kerítés rozoga, az udvar elhanyagolt, piszkos. Az udvaron egy csapzott kutya ugatott. Hosszas zörgetés, dübögtetés után jelent meg a nagymama és a háta mögött – a hűvös idő ellenére – egy hiányos öltözetű, maszatos, kócos kislány.

Elmondtuk jövetelünk célját, de még így is nehezen jutottunk beljebb. A lakásból kövérkés, ápolatlan nő lépett ki, aki rendkívül bizalmatlanul fogadott bennünket.

A lakásba nehezen jutottunk be, az anya csak vonakodva teljesítette kérésünket. A két helyiség komfort nélküli, földes, szellőzetlen, nyirkos. A pici ablak miatt állandó a félhomály. A bútortzat minimális: ágyak, szekrény, még szék sincs. A ruhaneműk dobozban, zsákokban és a kiságyban vannak felhalmozva. A vizet az utcáról hordják kannában. Háztartási és tisztálkodási eszközöket (mosógép, gáztűzhely, lavór, kád) egyáltalán nem láttunk. A fűtés sem biztosított, egy konyhai tűzhely van.

Így él itt három generáció. A konyhában alszik a nagypapa, a szobában a nagymama, az anya és a gyermek.

A nagymama elkeseredetten beszélt kilátástalan helyzetükről: „Ez a ház még az apáméé volt. Olyan ez már, mint az ól, de nincs jobb. Hová menjünk?”

A gyermek születésével, fejlődésével kapcsolatos kérdésekre is többnyire a nagymama válaszolt.

Az édesanya leányanyaként neveli gyermekét, elmondása szerint az apával kapcsolatot nem tartanak. Debilis benyomását keltette, az anamnézis kérdéseire sem tudott válaszolni, pedig nagyon leegyszerűsítve tettük fel azokat. (Hány centivel született a gyermek? 15 cm? – kérdezett vissza. Talán 51 lehet – válaszoltuk.) Megdöbbentő volt számunkra, hogy kislánya 1 hónapos kórházi kezelését rövid időnek találta. (Két hónapos volt ekkor és kiszáradással került be!) A gyermekről úgy beszélt, mintha játékbaba volna, valódi nevének nem is szólítja, csak babának, Barbie babának „becézi”. Néhány szavas válaszaiból arra következtettünk, hogy rideg, engedékeny szülő.

Megkérdeztük az anyát, hogy valóban állami gondozásba akarja adni gyermekét. Ő kézzel-lábbal tiltakozott ez ellen. Utaltunk rá, hogy ezt a nagymamától hallottuk, de ő megpróbálta letagadni közbenjárását. Szemével is intett, hogy ne is hozakodjunk elő ezzel a témával. Az volt a benyomásunk, hogy fél a lányától, aminek igazáról később többször is meggyőződünk.

A látogatás során Annamari visszahúzódó, félénk volt. Elbújt előlünk, de a kíváncsiság elő-előcsalta. Próbáltunk vele kapcsolatot létesíteni, de ő ezt visszautasította.

Az első óvodai napok

Az esetek többségében kompromisszumot ajánlottuk fel a másik gyereknek, mivel Annamari nem nyugodott bele, ha őt tereltük más tevékenység felé.

Egy alkalommal például Annamari és egy másik kislány egyszerre fogták meg a babakocsit, megkezdődött a „küzdelem” a játékért. Mi távolabbról figyeltük a helyzetet, hogyan oldódik meg. A vita elmérgesedett: már egymás haját kezdték cibálni. Közbeléptünk: a másik kislány tolhatta a babakocsit, Annamarinak pedig a sportkocsit adtuk oda. A gyermek késleltetett agresszióval reagált: jóval később – az öltözőben – megverte társát. De ugyanígy jártunk, ha közös babakocsi-tologatást ajánlottuk fel. Az elfogadás Annamari részéről csak látszólagos volt, mert néhány pillanat múlva csak ő akart az egyedüli birtokos lenni.

Ilyen jelenetek jelentkezésekor ezért – bár nem nyugodt szívvel – a másik gyermeknek ajánlottuk fel vonzó játékot, vagy a felnőttel való tevékenységet. Ereztük azonban, hogy tennünk kell valamit annak érdekében is, hogy Annamarit ne erősítsük meg túlságosan a kisajátítás, a „mindig az enyém” érzésében.

Pedagógiai munkánkban fontosnak tartjuk, hogy a gyerekek óvodába lépésüktől kezdve elsajátítsák az egymás iránti odafigyelést, megértést, toleranciát, mert ezek nélkül nem alakulhat ki az összetartozás érzése, egy jó kis közösség, a „mi-tudat” megjelenése. Ezért saját példánkkal, dicsérettel, a társak előtt való kiemeléssel ösztönöztük a gyerekeket a bennük rejlő segítőkészség kibontakozásában.

Mindezeket Annamari is hallotta, de nyilván neki még többre volt szüksége. Kerestük azokat az alkalmakat, azokat a tulajdonságait, amelyek pozitívnak mutatkoznak, és ezeket próbáltuk megerősíteni. Mivel nagyon szeretett segíteni, dolgozni, több feladatot rábízunk. A dicséret nagy hatással volt rá, testi közeledésünket is elfogadta, gyakran igényelte (simogatás, öl-bevétel, puszi, kézfogás).

A kislány öltözete a téli hideg ellenére hiányos. Előfordult, hogy harisnya és zokni nélkül jött óvodába. Az anyja csak mosolygott, mikor délután felhívtuk erre a figyelmét.

Ruhanemüket a kolléganők, a szülők is gyűjtötték már, illetve a minimális szociális keretből vettünk neki cipőket is. Köszönet helyett azonban csak annyit kaptunk, hogy: „Hozzanak még!”

A gyermek haja gondozatlan és hosszú volt. Az anyja többszöri kérésünk, felszólításunk ellenére sem rendezte a kislány frizuráját, ezért a szemébe lógó hajat levágtuk. Az anyja emiatt nagyon felháborodott és ennek többször is hangot adott.

1994. március

Annamari nagyon szeret óvodába járni, nem szívesen megy haza, húzza-halogatja az indulási időt. Édesanyja ráhagyja, türelmesen várja.

Közvetlen, sokat beszél, jól érzi magát. Szókincse, tárgyi ismerete sokat gyarapodott. A kezdeményezések aktív résztvevője, főleg az ének, az irodalom és vizuális kezdeményezéseket kedveli. Azonban az egyszerű mondókákat sem képes megjegyezni: vagy a sorokat, vagy a szavakat cseréli fel, illetve az egészet „átkölti”. Érdekes, hogy mennyire szeret halandzsa szövegeket, dallamokat kitalálni és mondogatni. A bábozóban élvezi a bábok beszélgetését és a hozzá kapcsolódó ritmikus mozgást.

A szép iránti igénye igen szembetűnő: legyen az játék, báb vagy rajz. Önmagára is nagyon büszke, ha kicsinosítjuk, megfésüljük, masnit vagy csatot tűzünk a hajába. „Csicsa vagyok! Ugye?” – kérdezőgeti és nézegeti magát a tükörben.

Az utóbbi időben feltűnt az udvariassága is. Legtöbbször szívélyesen köszön reggel, megköszöni, ha kap valamit, használja a szívesen szót is.

1994. május

Állandó figyelemre van szükség, mert Annamari erőszakossága, verekedésre való hajlama újra és újra előjön. Számonkérésünkre képes mindent letagadni.

Örülünk kellene annak, hogy végre talált magának egy barátnőt, K. Enikő személyében. Ez a barátság azonban terrorizáción alapszik; Annamari erőszakosan próbálja magához „láncolni” a másikat. Reggel már várja Enikőt, megfogja a kezét és húzza oda, ahova menni szeretne. Csak azt és azzal játszhatnak, amivel Annamari szeretne. Más gyerek nem csatlakozhat hozzájuk.

Étkezéskor Enikő csak mellé ülhet. Sajnos Enikő könnyen befolyásolható és engedi ezt az erőszakosságot. (Enikő néhány hónapos korában elveszítette édesanyját, azóta az édesapa egyedül neveli. Hiányzik az anya-gyermek kapcsolat és modell.)

Annamari dadogása annyira felerősödött, és már őt is annyira zavarta, hogy féltünk a beszédgátlás kialakulásától. Szerencsére ez nem következett be, Annamari egy sajátos beszédtechnikát alakított ki: a problémás hangok, szavak előtt nagy levegőt vett és szinte „kidobta” magából a szavakat.

A csoportból egyedül Annamarit nem hozták el az anyák napi ünnepségre.

1994. június

Ismét felkeresett bennünket az idős nagymama. Elpanaszolta, hogy lánya házat akar vásárolni a közeli szőlőskertben. Ha elköltözik, magával viszi a kislányt is és mi lesz akkor a gyermekkel? Aggodalmát mi is indokoltuk tartottuk, mert sejtésünk szerint a gondozási teendőket eddig is a nagymama látta el, ha elköltöznek, még ennyi törődést és ételmezt sem kap Annamari.

Nyilvánvaló volt, hogy a nagymama alkalmatlannak tartja lányát az önálló életvezetésre. Ezt csak megerősítette a védőnő hivatalos állítása is, miszerint az anya időnként depresszióba esik, ágyának dől, és számára megszűnik a külvilág.

Az idős asszony megkért, hogy ne beszéljünk arról, hogy ő itt járt. Fél a lányától, mert az bántalmazza őket. Véleménye szerint jobb lenne, ha intézetbe kerülne a lánya.

Ezzel egyidőben Annamari elbeszéléseiből is rémisztő dolgok derültek ki, amiket részben a közelükben lakók is megerősítettek. Az anya több (2-3) férfival is tartott fenn tartós vagy alkalmi kapcsolatot. A találkozásokra a gyermeket is magával vitte, illetve a férfiakat otthonában fogadta. Rendszeresen italoztak, és a férfiak italtűrő képességüktől függően viselkedtek. Volt, aki édességgel ajándékozta meg a gyermeket, de volt, akinek viselkedésétől nagyon félt. Előfordult, hogy – véletlenül? Vagy szándékosan? – kizárták az utcára a gyereket.

Az anya és a nagymama között is egyre több vita, veszekedés zajlott le. Erre Annamari beszélgetés közben használt kifejezéseiből, testtartásából, mimikájából következtettünk. A gyermek heves, érzelmekkel túlfűtött állapotban volt: beszéd közben újra átélte az otthon történt eseményeket.

Rájöttünk, hogy aggasztó dadogásának hátterében ezek a pszichés okok állnak.

A problémákról rendszeresen beszámoltunk az óvodai gyermek-és ifjúságvédelmi felelősnek; a családsegítő központtal is felvettük a kapcsolatot, kértük segítségüket. Sajnos azonban ők sem tudtak kellő hatást gyakorolni az anyára.

1994. július

Még májusban megbeszéltük az anyával, hogy Annamari csak a nyári takarítási szünetben lesz otthon. Szabadságunkat is úgy egyeztetettük kartársnőmmel, hogy kettőnk közül valamelyikünk mindig az óvodában tartózkodjon a gyermek biztonságérzete miatt.

Ennek ellenére néhány hét elteltével Annamari nem jött óvodába. Egy hét múlva a gyermek- és ifjúságvédelmi felelőssel elmentünk hozzájuk. Mindenki otthon tartózkodott, a kislány nem volt beteg. Kérdésünkre, hogy miért nem jár a gyermek óvodába, az anya zavartan nevetgélt. A nagymama, pedig meglepve válaszolta, hogy a lánya szerint nincs óvoda.

Újból megkértük az anyát, hogy küldje a gyermeket az óvoda nyitvatartásáig, és a zárás után is hozza. Másnap és harmadnap is boldogan jött Annamari, de utána egészen szeptemberig nem tudtunk róla semmit.

1994. szeptember

A hosszúra nyúlt szünet után Annamari vidáman, szeretetre, játékra éhesen érkezett. Nem győzött betelni a hintával, homokozó játékokkal.

Viselkedése nyugodtnak tűnt, most nem beszélt nyomasztó élményeiről. Ruhája és testi tisztasága változatlanul rendezetlen volt. Tornafelszerelésről, benti cipőről újból mi gondoskodtunk. A korábbi kedvezőtlen tapasztalatok alapján törölközőjét, ágyneműjét nem küldjük haza, a dajkák mossák ki azokat.

Megkezdődtek az őszi kirándulások. A busszal való utazás, a rengeteg új látnivaló, élmény mind-mind örömforrássá vált Annamari számára.

1994. november

Pár napja nagyon levert, rosszkedvű, láthatóan beteg. Egyik délelőtt magasra szökött a láza, ezért telefonáltunk az anya munkahelyére, aki viszonylag gyorsan megérkezett. A lelkére kötöttük, hogy azonnal vigye a gyermeket az orvoshoz. Egy hét múlva megérkeztek, kértük az orvosi igazolást. Kiderült, hogy a gyermeket nem vitte orvoshoz, csak lázcsillapítót adott neki. Figyelmeztettük, hogy ilyet máskor ne csináljon, a betegség nem játék.

1995. január

Annamari magatartása, viselkedése egyre jobban pozitív irányban halad. A csoport szokásait, szabályait igyekszik elsajátítani, betartani, sőt ezekre a többieket is figyelmezteti. Rendkívül segítőkész, udvarias, figyelmes. A gyerekek többsége elfogadja Annamarit olyanak, amilyen.

A vizuális tevékenységek terén ugrásszerű a fejlődése. Ismeri a színeket, az árnyalatokat; rajzaiban most már az élénk színek dominálnak. Különösen szépek az aprólékos gonddal, tisztán elkészített díszítő munkái. Mi magunk is elcsodálkozunk azon, hogy milyen hosszasan képes gyurmázni, ragasztani vagy rajzolni.

A naposi munkát imádja, lelkiismeretesen végzi. Továbbra is igényt tart arra, hogy az új, vonzó eszközöket, tevékenységeket ő próbálhassa ki elsőként. Már képes társaival együttműködni, az eszközöket megosztani. Agresszivitása, verekedésre való hajlama háttérbe szorult. Előfordul azonban, hogy elvállal ugyan valamit (valószínűleg a mi

kedvünkért) de az mégsem olyan vonzó, ezért a munkát átadja más gyerekeknek (pl. valamit a helyére tenni, összesöpörni).

Érzékenysége időnként enyhe dacosságban nyilvánul meg: ha valami nem az ő elképzelése szerint valósul meg, ránt egyet a vállán, megsértődik és elmegy. Dadogása alig észrevehető.

1995. április

Az anya házvételi szándéka újból megjelent. Úgy tűnik, elhatározása komoly.

Először szóban, majd írásban is kérte, hogy gyermeke egyedül járjon haza az óvodából. Mi ennek egyáltalán nem örültünk, mert Annamari még túl kicsi erre a feladatra. Az anya ezen elhatározása kényelmi okokra is visszavezethető, hisz ez a „járkálás” számára megterhelő. Az utóbbi hetekben többször előfordult, hogy csak délután 1/2 6-6 óra között jött gyermekéért.

1995. szeptember

Szülőktől, dolgozóktól kaptuk az információt, hogy a kislányt egyre többször látják egyedül csatangolni a lakásuktól távol is. Egyik szülő elmondta, hogy a rendőrség is többször járt náluk. Megkérdeztük az anyát, hogy mi az igazság? Elismerte, hogy valóban jártak ott a rendőrök, de nem a gyermek, hanem a nagypapa miatt, aki elment otthonról, és nem talált haza.

Állítólag megtörtént a lakásvétel, a tatarozáshoz is hozzákezdtek, de nem költöztek be, sőt az anya már árulja a megvett házat.

1995. október

Többször és rendszeresen előfordult, hogy Annamari délután nem haza ment, hanem lakásuk környékén csavargott, vagy betért egy-egy csoporttársa otthonába. Próbálta őket rávenni, hogy Annamariákhöz menjenek.

Az ismerős szülők kérdőre vonták a kislányt, de ő azt válaszolta: az anyukája megengedte, hogy odamenjen, ahova akar. Ez nyilván nem így van, mert egyszer, késő délután az óvodában és több környékbeli gyereknél is kereste Annamarit. Felhívtuk a figyelmét, hogy ha ilyen történik, nem engedhetjük haza a gyermeket egyedül. Annamarival is beszélgettünk erről, meg is volt szeppenve, nagyon fogadkozott, hogy ezentúl az óvodából mindig egyenesen hazamegy.

1995. december

A második hónap is eltelt anélkül, hogy az anya rendezte volna az ebéddíj befizetését. Erre pedig újból és újból jó előre figyelmeztettük szóban és írásban is. Az étkezési díj a fizetéséhez viszonyítva rendkívül kevés, mivel csak a térítési díj felét fizeti, és másra sem igen költ (ruházat, fűtés, villany, élelem). A fizetési határidő elteltével a munkahelyi vezetőjével beszélünk, aki megígérte, hogy rendezi ezt a dolgot. A jövőben talán az ő segítségére is szükségünk lesz.

Hisszük, hogy a mostoha és visszahúzó családi háttér ellenére is van lehetőség arra, hogy egy kisgyermek fejlődjön, gazdagodjon személyisége. Ehhez mindenképpen szükséges

az őt elfogadó, türelmes, szeretetteljes, ingergazdag környezet, ahol kedvező tapasztalatokat szerezhethet, érzelmei megnyilvánulhatnak.

Mindezek biztosítására Annamarinak és nekünk van még majdnem két évünk. Néhány kérdés azonban felvetődik: az óvoda védőszárnya alól kikerülve vajon mit hoz a jövő? Az iskolai oktatáscentrikusság mellett lesz-e ember, energia Annamari és a hozzá hasonló sorsú – egyre szaporodó számú – gyermekekre? Ki vállalja, hogy valóságosan és képletesen is megfogja ezeknek a gyerekeknek a kezét?